

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2010. gada 14. decembrī

lietā Nr. 2010-39-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Vineta Muižniece un Viktors Skudra,

pēc Žannas Zujevas, Ilgas Neimanes, Ligitas Vecauziņas, Liānas Liepiņas, Gitas Grišānes, Sandras Berčas, Agneses Skulmes, Ilzes Ieviņas, Ievas Zabarovskas, Ilzes Ieviņas, Kristīnes Ozoliņas, Ineses Kazjonovas, Irēnas Lavrinovičas, Unas Melamedas, Baibas Strautas, Smaidas Gravas, Ineses Pantes, Dainidas Sarmas, Ināras Jaunzemes, Ināras Zariņas, Daiņa Šaicāna, Mairitas Zadiņas, Māras Balodes, Everitas Ancānes, Antras Tiltiņas un Ināras Zabarovskas (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2010. gada 23. novembrī tiesas sēdē izskatīja lietu „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 20. punkta otrā teikuma (2009. gada 16. jūnija redakcijā) un trešā teikuma (2009. gada 1. decembra redakcijā), ciktāl tie noteic zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atlīdzību, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Tiesnešu darba samaksas aprēķināšanas kārtība tika noteikta ar 2003. gada 19. jūnija likumu „Grozījumi likumā „Par tiesu varu””, kas stājās spēkā 2003. gada

1. jūlijā. Ar minēto likumu uzsāktā tiesnešu atalgojuma reforma pamatojās uz koncepciju „Tiesnešu un tiesas darbinieku darba samaksa”, kas apstiprināta ar Ministru kabineta 2002. gada 19. decembra rīkojumu Nr. 706 (turpmāk – Koncepcija). Koncepcijas galvenais mērķis bija izveidot tiesnešu darba samaksas sistēmu, kas būtu neatkarīgas, profesionālas un taisnīgas tiesas pastāvēšanas pamatā.

Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 119.¹ pantu tiesneša mēneša amatalga tika piesaistīta valstī strādājošo iepriekšējā gada vidējai mēneša bruto darba samaksai, piemērojot koeficientu 4,5. Tajā pašā laikā bija paredzēta pakāpeniska pāreja uz likumā noteikto atalgojuma apmēru.

Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu darba samaksas sistēma tika ieviesta vienlaikus ar tiesnešu darba samaksas sistēmu, iekļaujot likumā „Par tiesu varu” 120.¹ pantu šādā redakcijā: „Zemesgrāmatu nodaļas tiesneša mēneša amatalgu aprēķina, Centrālās statistikas pārvaldes oficiālajā statistikas paziņojumā publicētajai valstī strādājošo iepriekšējā gada vidējai mēneša bruto darba samaksai, kas noapaļota latos, piemērojot koeficientu 2,5.”

1.1. Ar 2007. gada 8. novembra likuma grozījumiem zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu amatalgas aprēķināšanai tika noteikts koeficients 3,5, vienlaikus paredzot pārejas periodu līdz 2009. gada 1. janvārim.

Ar 2008. gada 14. novembra likuma grozījumiem tika noteikts koeficients 4,5, pagarinot pārejas periodu līdz 2010. gada beigām.

Ar 2008. gada 12. decembra likuma grozījumiem tika mainīta zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu amatalgas aprēķināšanas kārtība 2010. gadā, aprēķinam par pamatu ņemot strādājošo 2006. gada vidējo mēneša bruto darba samaksu un piemērojot koeficientu 2,5. Vienlaikus pārejas noteikumi tika papildināti ar 20. punktu, paredzot, ka saskaņā ar likumu „Par tiesu varu” noteikto atlīdzību (mēneša amatalgu, prēmijas u.c.) 2009. gadā nosaka atbilstoši likumam „Par valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzību 2009. gadā”.

1.2. Ar 2009. gada 16. jūnija likuma grozījumiem 2009. gadam noteiktā amatalgas aprēķināšanas kārtība, kas paredzēja piemērot koeficientu 2,5, tika attiecināta arī uz 2010. gadu. Savukārt periods pārejai uz koeficientu 4,5 tika pagarināts līdz 2011. gada beigām, paredzot 2011. gadā piemērot koeficientu 3,5. Vienlaikus pārejas noteikumu 20. punkts tika papildināts ar otro teikumu:

„No dienas, kad stājas spēkā 2009. gada jūnijā pieņemtie grozījumi likumā „Par valsts budžetu 2009. gadam”, līdz 2010. gada 31. decembrim tiesnešu un zemesgrāmatu

nodaļu tiesnešu atlīdzību nosaka 85% apmērā no darba samaksas, kas noteikta saskaņā ar šo pārejas noteikumu 7. un 17. punktu” (turpmāk – apstrīdētais 20. punkta otrais teikums).

1.3. Ar 2009. gada 1. decembra likuma grozījumiem pārejas periods tika pagarināts līdz 2012. gada beigām, paredzot 2011. gadā piemērot koeficientu 2,9, bet 2012. gadā – koeficientu 3,5. Vienlaikus pārejas noteikumu 20. punkts tika papildināts ar trešo teikumu:

„No 2010. gada 1. janvāra līdz 2011. gada 31. decembrim tiesnešu un zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atlīdzību nosaka 73% apmērā no darba samaksas, kas noteikta saskaņā ar šo pārejas noteikumu 7. un 17. punktu, bet nepārsniedzot Ministru prezidenta atalgojumu, kas noteikts saskaņā ar Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likumu” (turpmāk – apstrīdētais 20. punkta trešais teikums. Apstrīdētais 20. punkta otrais teikums un apstrīdētais 20. punkta trešais teikums turpmāk arī – apstrīdētās normas).

2. Satversmes tiesa ar 2010. gada 18. janvāra spriedumu lietā Nr. 2009-11-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 17. punkta (2008. gada 14. novembra likuma redakcijā) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam” (turpmāk – 2010. gada 18. janvāra spriedums) atzina likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 17. punktu 2008. gada 14. novembra likuma, 2009. gada 16. jūnija likuma un 2009. gada 1. decembra likuma redakcijā par neatbilstošu Satversmes 83. pantam un spēkā neesošu no 2011. gada 1. janvāra. Tādējādi normas, kuras paredzēja zemesgrāmatu nodaļas tiesneša mēneša amatalgu pārejas periodā līdz 2012. gada beigām aprēķināt, piemērojot koeficientus 2,5, 2,9 un 3,5, tika atzītas par spēkā neesošām no 2011. gada 1. janvāra.

3. Satversmes tiesa 2010. gada 22. jūnijā taisīja spriedumu lietā Nr. 2009-111-01 „Par likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 7. punkta otrā teikuma un 20. punkta otrā teikuma (2009. gada 16. jūnija redakcijā), un 20. punkta trešā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam” (turpmāk – 2010. gada 22. jūnija spriedums), kurā vērtēja apstrīdētā 20. punkta otrā teikuma un apstrīdētā 20. punkta trešā teikuma, ciktāl tie noteic tiesnešu atlīdzību, atbilstību Satversmes normām. Satversmes tiesa atzina likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 20. punkta otro teikumu un trešā teikuma vārdus „no 2010. gada 1. janvāra līdz 2011. gada

31. decembrim tiesnešu atlīdzību nosaka 73% apmērā no darba samaksas, kas noteikta saskaņā ar šo pārejas noteikumu 7. punktu” par atbilstošiem Satversmes 1., 83. un 107. pantam, ja no 2011. gada 1. janvāra darba samaksu nosaka un izmaksā atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 119.¹ pantam, t.i., saskaņā ar Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedumu.

4. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka ar apstrīdētajām normām ir noteikts nelabvēlīgāks regulējums salīdzinājumā ar iepriekš spēkā bijušo regulējumu, jo līdz 2009. gada 31. decembrim zemesgrāmatu nodaļas tiesneša atlīdzība noteikta 85 procentu apmērā, bet no 2010. gada 1. janvāra – tikai 73 procentu apmērā no aprēķinātās darba samaksas. Turklāt, pēc Pieteikuma iesniedzēju ieskata, grozot zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu darba samaksas aprēķināšanas kārtību un atkārtoti samazinot tiesnešu atlīdzību, ir pārkāpts no Satversmes 1. panta izrietošais tiesiskās palāvības princips un nav ievērots solidaritātes princips visu varas atzaru atalgojuma noteikšanā un samazināšanā.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka, ievērojot likuma „Par tiesu varu” grozījumus, ar 2010. gada 1. janvāri zemesgrāmatu nodaļas tiesneša amatalga samazināta tiktāl, ka tā sastāda tikai 38,53 procentus no amatalgas, uz kuru tie likumīgi varēja pašauties. Līdz ar to esot aizskartas Pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 83. un 107. pantā garantētās tiesības uz pienācīgu atalgojumu.

4.1. Pieteikuma iesniedzēji, atsaucoties uz Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedumu, uzskata, ka apstrīdētās normas būtiski ierobežojot tiesnešu neatkarības garantijas, jo tiesnešu atalgojums samazināts tiktāl, ka tas neatbilst tiesnesim izvirzītajām kvalifikācijas un kompetences prasībām un noteiktajiem ierobežojumiem.

Satversmes 107. pants nosakot ikvienam darbiniekam tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu. Lai samaksa būtu atbilstoša, tās noteikšanā esot jāņem vērā personas veicamais darbs un tā veikšanai nepieciešamās prasmes, kā arī uzliktā atbildība, noteiktie ierobežojumi, pieņemto lēmumu nozīme. No tiesībām uz veiktajam darbam atbilstošu samaksu izrietot arī tas, ka tiesnešu atalgojuma noteikšanā jāņem vērā tiesu neatkarības princips. Proti, tiesnešu atalgojums būtu atzīstams par veiktajam darbam atbilstošu tikai tad, ja tā noteikšanā būtu ņemts vērā tiesu neatkarības princips.

4.2. Pieteikuma iesniedzēji pauž viedokli, ka ar apstrīdētajām normām esot pārkāpts tiesiskās palāvības princips, tiesiskās stabilitātes princips, tiesiskās vienlīdzības princips (Satversmes 1. pants) un tiesu neatkarības princips (Satversmes 83. pants).

Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu paļaušanās uz likumā „Par tiesu varu” ietverto amatalgas noteikšanas regulējumu esot aizsargājama, jo vajagot ņemt vērā vairākus ar tiesneša amatu saistītus faktoros. Tiesnešiem ar likumu esot noteiktas augstas kvalifikācijas un kompetences prasības. Tiesnešu karjera esot ilgtermiņa izvēle, tāpēc svarīgas esot stabilas garantijas. Tiesnešiem esot noteikti stingri amatu savienošanas ierobežojumi, līdz ar to atalgojuma izmaiņas tiesnešus skarot īpaši, jo viņiem esot visai ierobežotas iespējas nopelnīt papildus. Turklāt, pārtraucot tiesneša karjeru uz laiku, amata vieta netiekot saglabāta un tiesneša karjera jāsāk no jauna.

Pieteikuma iesniedzēji uzsver, ka ar apstrīdētajām normām tiek pārkāpts arī tiesiskās stabilitātes princips. Grozot likumā „Par tiesu varu” noteikto amatalgas aprēķināšanas kārtību, Pieteikuma iesniedzējiem esot liegta iespēja balstīt savas turpmākās darbības uz spēkā esošiem normatīvajiem aktiem un efektīvi plānot savus ienākumus un izdevumus.

4.3. Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atlīdzības samazinājums nav samērīgs un taisnīgs salīdzinājumā ar citās valsts institūcijās strādājošo darba samaksas samazinājumu, jo laikā, kad pārējo varas atzaru pārstāvjiem amatālga tika palielināta, zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem tā bija iesaldēta. Turklāt tiesnešu darba samaksas sistēma jau pati par sevi paredzot tiesnešu atlīdzības automātisku samazināšanos ekonomiskās lejupslīdes apstākļos, tāpēc apstrīdētās normas radot netaisnīgu un nepieļaujamu atkārtotu samazinājumu.

4.4. Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem **Pieteikuma iesniedzēju pārstāve Inese Nikuļceva** papildus norādīja, ka 2010. gada 22. jūnija spriedumā izdarītie secinājumi esot attiecināmi arī uz zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem. Tomēr, vērtējot sabiedrības intereses attiecībā uz valsts pamatbudžeta stabilitātes nodrošināšanu, no vienas puses, un tiesnešu tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu un sabiedrības intereses attiecībā uz taisnīgu un neatkarīgu tiesu, no otras puses, papildus esot jāņem vērā arī tiesnešiem un zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem noteiktā atalgojuma atšķirības.

Mēnešalga, ko saņem zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis bez kvalifikācijas klases, pašreiz sastādot 79,11 procentus no tiesneša mēnešalgas, tātad esot ievērojami zemāka par rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amatālgā, un tas neatbilstot vienlīdzības principam. Tāpēc Satversmes 107. un 83. panta pārkāpums neesot attaisnojams ar sabiedrības interesēm attiecībā uz valsts pamatbudžeta stabilitātes nodrošināšanu.

Zemesgrāmatu nodaļas tiesneša amatālga esot salīdzināma ar citu profesiju pārstāvju amatālgām tikai tad, ja šo profesiju pārstāvjiem ir noteiktas līdzvērtīgas

atbildības, kompetences, kvalifikācijas, pieredzes un neatkarības prasības, kā arī līdzvērtīgi ierobežojumi. Turklāt zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem amatalga pašlaik esot daudz zemāka nekā lielākajai daļai juridisko profesiju pārstāvju, arī to, kuriem ir noteiktas zemākas kvalifikācijas un pieredzes prasības un nav noteikti stingri ierobežojumi.

Lai gan zemesgrāmatu nodaļās pieņemto lēmumu skaits kopumā esot samazinājies, būtiski samazinājies arī nostiprinājuma lūgumu izskatīšanas laiks un līdz ar to tiekot nodrošināts civiltiesiskās apgrozības ātrums. Turklāt katra zemesgrāmatu nodaļas tiesneša noslodze esot pieaugusi ne tikai tāpēc, ka izskatāmās lietas kļuvušas sarežģītākas un katrā lietā tiek ieguldīts lielāks darbs un laiks, bet arī tāpēc, ka ir samazinājies faktiskais zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu un darbinieku skaits.

5. Institūcija, kas izdevusi apstrīdētās normas, – Saeima – lūdz atzīt apstrīdētās normas par atbilstošām Satversmei.

Saeima savu viedokli pamato ar tiem pašiem argumentiem, kurus tā izmantoja lietā Nr. 2009-111-01.

Atbildes rakstā Saeima norāda, ka Satversmes 83. pants paredz tikai vienu konkrētu atalgojuma sliksni, kas nodrošināms visiem tiesnešiem, lai tiktu aizsargāta tiesu un tiesnešu neatkarība un visi tiesneši „justos vienādi aizsargāti un aicināti pildīt savu pienākumu – spriest taisnīgu tiesu”. Saeima uzskata, ka „Satversme uzliek likumdevējam par pienākumu nodrošināt visiem tiesnešiem vismaz tādu nesamazināmu atalgojumu, kas nodrošina tiesu un tiesnešu neatkarību. Taču likumdevējs bauda rīcības brīvību, izstrādājot detalizētu tiesnešu atalgojuma sistēmu atbilstoši sava laika vadības teorijas atziņām”.

Saeimas rīcībā neesot „ziņu, ka pēc apstrīdēto normu pieņemšanas veidotos tāda situācija, ka zemesgrāmatu nodaļu tiesneši vairs nebūtu spējīgi neatkarīgi pārzināt zemesgrāmatas”. Šajā ziņā varot konstatēt, ka likumdevēja rīcības brīvības robežas nav pārsniegtas.

Attiecībā uz konsultācijām ar tiesu varu Saeimai esot saistošs Saeimas kārtības rullis, taču nedz tas, nedz likums „Par tiesu varu” nenosakot par obligātu prasību pirms apstrīdēto normu pieņemšanas konsultēties ar tiesu varas pārstāvjiem, kā arī nepiešķirot tiesu varas pārstāvjiem veto tiesības. Vienlaikus atbildes rakstā norādīts, ka esot rīkotas regulāras tikšanās un risināts dialogs ar tiesu varas pārstāvjiem.

Saeima uzskata, ka „zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu mēneša amatalgas normatīvajam regulējumam nav bijusi raksturīga pietiekama stabilitāte, kas varētu radīt tiesnešos tiesisko paļāvību uz likuma „Par tiesu varu” 120.¹ panta piemērošanu skaidri noteiktā gadā. Likumdevēja rīcība, konsekventi pagarinot pārejas periodu zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu mēneša amatalgas noteikšanā, nenodrošina tiesisko paļāvību tik lielā mērā, lai personas varētu būt drošas par normatīvā regulējuma nemainīgumu”.

Vajagot ievērot, ka apstrīdētās normas pieņemtas 2010. gada budžeta paketes ietvaros, lai sabalansētu valsts budžeta izdevumus un ienākumus un labotu ekonomiskās lejupslīdes radītās sekas. Tāpat esot veikts vispārējs atalgojuma samazinājums tiešās pārvaldes iestādēs un patstāvīgajās iestādēs, kur atalgojums 2010. gada martā salīdzinājumā ar 2008. gada martu esot samazinājies vidēji par 25 procentiem.

Papildus atbildes rakstā minētajiem argumentiem Saeima lūdz ņemt vērā Satversmes tiesas sēdē lietā Nr. 2009-111-01 izskanējušos Saeimas, Tieslietu ministrijas, Finanšu ministrijas un Tiesībsarga argumentus, kas izvērstāk pamatojot apstrīdēto normu atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām.

Secinājumu daļa

6. Pieteikumā ietverts prasījums izvērtēt, vai apstrīdētajās normās noteiktais zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojuma procentuālais samazinājums atbilst Satversmes 1., 83. un 107. pantam. Līdz ar to šīs lietas ietvaros jāvērtē apstrīdētais 20. punkta otrais teikums un apstrīdētais 20. punkta trešais teikums, ciktāl tie attiecas uz zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem.

Pieteikuma iesniedzēji apstrīdējuši tās pašas normas, kuras Satversmes tiesa vērtēja 2010. gada 22. jūnija spriedumā. Minētajā spriedumā tika izvērtētas apstrīdētās normas, ciktāl tās noteic tiesnešu atlīdzību.

2010. gada 22. jūnija spriedumā Satversmes tiesa atzina likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 20. punkta otro teikumu un trešā teikuma vārdus „no 2010. gada 1. janvāra līdz 2011. gada 31. decembrim tiesnešu atlīdzību nosaka 73 procentu apmērā no darba samaksas, kas noteikta saskaņā ar šo pārejas noteikumu 7. punktu” par atbilstošiem Satversmes 1., 83. un 107. pantam, ja vien no 2011. gada 1. janvāra darba samaksu nosaka un izmaksā atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 119.¹ pantam, t.i., saskaņā ar Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedumu. Spriedumā citastarp ir arī secināts, ka:

- 1) tiesnešiem ir ierobežotas Satversmes 107. pantā ietvertās tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, vērtējot tās kopsakarā ar Satversmes 83. pantā ietverto tiesnešu neatkarības prasību;
- 2) darba samaksa, uz kuru tiesneši likumīgi un pamatoti varēja paļauties, faktiski ir samazināta par 62 procentiem un līdz ar to apstrīdētajās normās noteiktais tiesnešu atalgojuma procentuālais samazinājums, kaut arī tas ir īslaicīgs, tomēr nav uzskatāms par samērīgu un neatbilst tiesiskās paļāvības principam;
- 3) algu samazinājums nav veikts solidāri, jo nedz likumdevējs, nedz izpildvara nevērtēja un nepamatoja samazinājuma apjomu atsevišķi katrai publiskajā sektorā strādājošo grupai;
- 4) apstrīdēto normu pieņemšanas kārtība liecina par to, ka likumdevējs nav respektējis varas dalīšanas principu un tajā ietverto varas atzaru neatkarību;
- 5) likumdevējs nav ievērojis savas rīcības brīvības robežas, jo apstrīdētais kopējais tiesnešu atalgojuma procentuālais samazinājums nav samērīgs un neatbilst Satversmes 107. pantam kopsakarā ar Satversmes 83. pantu.

Apstrīdētās normas gan attiecībā uz tiesnešiem, gan attiecībā uz zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem pieņemtas vienlaikus, piemērojot vienādu procedūru. Saeima, pamatojot to atbilstību Satversmes normām, izmantojusi vienādu argumentāciju. Tomēr izskatāmajā lietā Pieteikuma iesniedzēji lūguši apstrīdētās normas atzīt par spēkā neesošām no to spēkā stāšanās dienas, jo zemesgrāmatu nodaļas tiesneša pašreizējā amatalga esot ne vien ievērojami zemāka par lielākajai daļai juridisko profesiju pārstāvju izmaksājamo amatalgu, bet arī zemāka par rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amatalgu un tas neatbilstot vienlīdzības principam.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai atšķirīgais tiesnešu un zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojums rada pamatu citādi lietās izspriešanai.

7. Tiesnešu darba samaksas sistēma izveidota 2003. gadā. Tā paredz gan tiesnešu, gan zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu mēneša amatalgas aprēķināšanas kārtību, piesaistot to valstī strādājošo vidējai mēneša bruto darba samaksai un paredzot noteiktu koeficientu.

Tādējādi gan tiesnešu, gan zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu amatalgu aprēķina, piemērojot vienādus principus.

8. Tiesnešu amatalgas aprēķināšanai jau sākotnēji tika piemērots koeficients 4,5 un paredzēts pārejas periods, precīzi norādot termiņu, kad likumā noteiktā sistēma sāks darboties pilnā mērā.

Savukārt zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu amatalgas aprēķināšanai sākotnēji tika noteikts koeficients 2,5. Līdz 2008. gada 1. janvārim, kad stājās spēkā 2007. gada 8. novembra grozījumi likumā „Par tiesu varu”, tika piemērots likumā noteiktais koeficients. Tādējādi līdz šim brīdim amatalgu zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem izmaksāja likumā noteiktā pilnā apjomā.

Ar 2007. gada 8. novembra grozījumiem likumā zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem noteiktais koeficients tika mainīts uz 3,5, vienlaikus nosakot pārejas periodu līdz 2009. gada 1. janvārim.

Likumprojekta anotācijā norādīts, ka tobrīd spēkā esošais „zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu darba atalgojums ir nekonkurētspējīgs” un atalgojuma paaugstināšana ir nepieciešama, „lai novērstu kvalificētu un pieredzējušu zemesgrāmatu nodaļas tiesnešu pāriešanu uz rajona (pilsētas) tiesām, brīvajām juridiskajām profesijām vai darbu privātstruktūrās, kas ir labāk atalgotas”. Anotācijā secināts: „Spēkā esošais tiesiskais regulējums noteic, ka zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu statuss ir pielīdzināms rajona (pilsētas) tiesnešiem noteiktajam statusam. Līdz ar to kritēriji darba samaksas noteikšanai zemesgrāmatu nodaļas tiesnesim jāpielīdzina rajona (pilsētas) tiesas tiesneša statusam” (*sk. lietas materiālu 146. lpp.*). Tādējādi likumdevējs atzina, ka koeficienta 2,5 piemērošana zemesgrāmatu nodaļas tiesneša atalgojuma noteikšanā nav adekvāts risinājums, aprēķinātā darba samaksa nav konkurētspējīga un neatbilst tiesneša amatam.

Līdzīgs pamatojums, proti, nepieciešamība „nodrošināt vienlīdzīgu tiesnešu un zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu mēneša amatalgas aprēķināšanas metodi” ierakstīts anotācijā arī 2008. gada 14. novembra grozījumiem likumā, ar kuriem zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem paredzētais koeficients mainīts uz 4,5. Pārejas periods likumā noteiktās darba samaksas sistēmas ieviešanai tika pagarināts līdz 2010. gada beigām, vienlaikus samazinot amatalgu 2009. gadā, proti, pagarinot koeficienta 2,5 piemērošanas periodu un ņemot vērā strādājošo 2006. gada vidējo mēneša bruto darba samaksu.

Saeima atbildes rakstā, tāpat kā lietā Nr. 2009-111-01 attiecībā uz tiesnešu atalgojumu, norāda, ka „zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu mēneša amatalgas normatīvajam regulējumam nav bijusi raksturīga pietiekama stabilitāte, kas varētu radīt tiesnešos tiesisko paļāvību uz likuma „Par tiesu varu” 120.¹ panta piemērošanu noteiktā gadā. Likumdevēja rīcība, konsekventi pagarinot pārejas periodu zemesgrāmatu nodaļu

tiesnešu mēneša amatalgas noteikšanā, nenodrošina tiesisko paļāvību tik lielā mērā, lai personas varētu būt paļāvušās uz normatīvā regulējuma nemainīgumu”.

Satversmes tiesa jau 2010. gada 18. janvāra spriedumā atzina, ka tiesnešu darba samaksas sistēmai ir jābūt stabilai ilgtermiņā (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 11.5. punktu*). Tajā pašā laikā tiesa arī konstatēja, ka likumdevējs vairākkārt grozījis tiesisko regulējumu, mainot likumā amatalgas aprēķināšanai paredzēto koeficientu un atliekot zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu darba samaksas sistēmas spēkā stāšanās termiņu, un tādējādi ietekmējis atlīdzības reālo vērtību. Ievērojot 2010. gada 18. janvāra spriedumā ietvertos secinājumus, jāatzīst, ka šāda likumdevēja rīcība ierobežo tiesu neatkarības principu. Tāpēc tā nevar kalpot par attaisnojumu atkārtotai tādai pašai likumdevēja rīcībai, kā arī tiesiskās paļāvības principa nenodrošināšanai.

Tādējādi likumdevējs noteica, ka par zemesgrāmatu nodaļas tiesneša veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas viņam nodrošina pienācīgu ekonomisko neatkarību, uzskatāma tāda samaksa, kas ir 4,5 reizes lielāka par Centrālās statistikas pārvaldes iepriekšējā gada oficiālajā statistikas paziņojumā publicēto valstī strādājošo vidējo mēneša bruto darba samaksu.

Savukārt zemesgrāmatu nodaļu tiesneši varēja paļauties uz to, ka 2009. un 2010. gadā viņiem amatalgu noteiks, piemērojot koeficientu 3,5, bet 2011. gadā – koeficientu 4,5.

9. Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojuma procentuālais samazinājums noteikts:

1) apstrīdētajā 20. punkta otrajā teikumā, paredzot no 2009. gada 1. jūlija līdz 2010. gada 31. decembrim (2009. gada 1. decembra likuma grozījumos šo datumu aizstāja ar 2009. gada 31. decembri) atalgojumu noteikt 85 procentu apmērā no darba samaksas;

2) apstrīdētajā 20. punkta trešajā teikumā, paredzot no 2010. gada 1. janvāra līdz 2011. gada 31. decembrim to noteikt 73 procentu apmērā no darba samaksas.

Procentuālais samazinājums ir terminēts, proti, līdz 2011. gada 31. decembrim. Zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojuma procentuālie ierobežojumi attiecināmi uz darba samaksu, kuru Satversmes tiesa 2010. gada 18. janvāra spriedumā atzinusi par neatbilstošu Satversmes 83. pantam.

Zemesgrāmatu nodaļas tiesneša atalgojums 2010. gadā tāpat kā 2008. un 2009. gadā tiek aprēķināts no strādājošo 2006. gada vidējās mēneša bruto darba

samaksas, 2008. un 2009. gadā piemērojot koeficientu 2,5, bet 2010. gadā – koeficientu 2,9. 2010. gadā šis atalgojums ar apstrīdētajām normām ir samazināts vēl par 27 procentiem. Tādējādi atalgojuma samazinājumu rada gan samazinātais koeficients, gan procentuālais samazinājums, gan tas, ka tiesneša amatalga 2010. gadā tiek aprēķināta, koeficientu piemērojot nevis likumā paredzētajai iepriekšējā – 2008. gada, bet 2006. gada vidējai mēneša bruto darba samaksai. Līdz ar to 2010. gadā zemesgrāmatu nodaļas tiesneša amatalgas apmērs ir tāds pats, kāds tas būtu, ja tiktu aprēķināts no atbilstoši likumam noteiktās vidējās mēneša bruto darba samaksas, piemērojot koeficientu 1,33, bet 2011. gadā – koeficientu 1,39. Darba samaksa, uz kuru tiesneši likumīgi un pamatoti varēja pašauties, faktiski ir samazināta 2010. gadā par 62 procentiem un 2011. gadā – par 69,2 procentiem.

Tādējādi 2010. gadā, aprēķinot zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojumu, faktiski tiek piemērots koeficients, kas ir trīs reizes mazāks nekā likumdevēja noteiktais koeficients atbilstošas amatalgas aprēķināšanai.

10. Pašreizējā zemesgrāmatu nodaļas tiesneša amatalga ir zemāka par rajona (pilsētas) tiesas tiesneša amatalgu, jo likumdevējs sākotnēji rajona (pilsētas) tiesas tiesnešiem un zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem bija noteicis atšķirīgu regulējumu gan amatalgas aprēķināšanai, gan pārejas periodam. Satversmes tiesā nav apstrīdētas tiesību normas, kas noteica atšķirīgu koeficientu piemērošanu tiesnešu un zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu amatalgas noteikšanā. No lietas materiāliem konstatējams, ka likumdevējs, konstatējot nepamatoto atšķirību, ir izdarījis grozījumus likumā „Par tiesu varu”. Zemesgrāmatu nodaļu tiesneši un rajona (pilsētas) tiesas tiesneši 2010. gadā nevarēja pašauties uz vienāda apmēra amatalgu.

Līdz ar to atšķirīgais zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojums nerada pamatu citādi lietās izspriešanai un nav pamata uzskatīt, ka apstrīdētā zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojuma procentuālā samazinājuma atcelšana no tā spēkā stāšanās dienas un zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu amatalgas izmaksāšana pilnā apmērā, kā arī visu neizmaksāto summu atlīdzināšana būtu samērojama ar risku, ko tas varētu radīt valsts pamatbudžeta stabilitātei un līdz ar to visas sabiedrības, tostarp arī pašu Pieteikuma iesniedzēju, labklājībai.

11. Satversmes tiesa jau secināja, ka apstrīdētās normas gan attiecībā uz tiesnešiem, gan attiecībā uz zemesgrāmatu nodaļu tiesnešiem pieņemtas vienlaikus un

piemērojot vienādu procedūru. Saeima, pamatojot to atbilstību Satversmes normām, izmantojusi vienādu argumentāciju. Arī atšķirīgais zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojums nerada pamatu citādi lietās izspriešanai. Līdz ar to, izvērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1., 83. un 107. pantam, piemērojami 2010. gada 22. jūnija sprieduma secinājumi.

Tā kā likumdevējs nav ievērojis savas rīcības brīvības robežas, tad apstrīdētais kopējais zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojuma procentuālais samazinājums nav samērīgs un neatbilst Satversmes 107. pantam kopsakarā ar Satversmes 83. pantu.

12. 2010. gada 22. jūnija spriedumā Satversmes tiesa norādīja, ka ir nepieciešams likumdevējam dot laiku spriedumā konstatēto pārkāpumu novēršanai. Vienlaikus Satversmes tiesa norādīja, ka atalgojuma samazinājums ir terminēts un, izvērtējot sprieduma tiesiskās sekas, jāņem vērā 2010. gada 18. janvāra spriedumā noteiktais.

Satversmes tiesa vērš uzmanību uz to, ka šis ir jau trešais spriedums par tiesnešu atalgojuma samazināšanu šā gada laikā un līdz šīs lietas izskatīšanai likumdevējs nav lēmis par izmaiņām. Tādējādi ir stiprināta tiesnešu tiesiskā paļāvība uz likumā noteiktā atalgojuma saņemšanu.

Satversmes tiesa ņem vērā arī to, ka pēdējā gada laikā nav samazinātas pārējo valsts varas atzaru un citu publiskajā sektorā strādājošo grupu amatalgas.

Tādējādi ir pieļaujams un par solidāru uzskatāms likumā paredzētais zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atalgojuma procentuālais samazinājums, ja tas ir īslaicīgs un tiek izdarīts no tā likumā paredzētā atalgojuma, uz kuru zemesgrāmatu nodaļu tiesneši varēja tiesiski paļauties atbilstoši Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedumā noteiktajam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. – 32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

Atzīt likuma „Par tiesu varu” pārejas noteikumu 20. punkta otro teikumu un trešā teikuma vārdus „no 2010. gada 1. janvāra līdz 2011. gada 31. decembrim

tiesnešu atlīdzību nosaka 73 procentu apmērā no darba samaksas, kas noteikta saskaņā ar šo pārejas noteikumu 17. punktu”, ciktāl tie noteic zemesgrāmatu nodaļu tiesnešu atlīdzību, par atbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam, ja no 2011. gada 1. janvāra darba samaksu nosaka un izmaksā atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 120.¹ pantam, t.i., saskaņā ar Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedumu lietā Nr. 2009-11-01.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris